

jících vojsk s bráncími se vojsky je nutné vyslat od vojsk v obraně průvodce, vybavené spojovacími prostředky, aby bylo možné řídit pohyb odcházejících vojsk a na místě se dohovoreť o odchodu, upřesnit palbu a pohyb vojsk a předat zprávy o činnosti nepříteli.

K zabezpečení vlastního přechodu je nutné dohovoreť signály k označení jednotek, způsob vytyčení průchodů v minových polích, označení odcházejících jednotek a vozidel pro den i noc, vyměnit provozní spojovací údaje a vyměnit styčné důstojníky mezi odcházejícími a bráncími se jednotkami.

Během přechodu musí být bráncí

jednotka v naprosté bojové pohotovosti připravena odrazit útok nepříteli, ihned po průchodu odcházejících jednotek uzavřít průchody v minových polích a vyznačit ve vlastní obranné sestavě směry odchodu vojsk, aby odcházející jednotka mohla rychle přejít do hloubky obrany, kde zaujme nové rajóny nebo prostory rozmístění.

Tyto otázky spolu s dalšími, dosud málo propracovanými problémy organizace obrany, zvláště na stupni prapor, pluk a divize, by bylo vhodné prověřit na zkušebním cvičení nejméně v rámci pluku, které by jistě přineslo řadu cenných poznatků o možnostech soudobé obrany.

K některým problémům soudobé obrany

Plukovník Ludvík Varvařovský

V soudobých dynamických a manévrových podmínkách bude obrana zřejmě vynucenou a pomocnou formou činnosti vojsk.

K obraně bude zpravidla docházet v důsledku neúspěšné útočné činnosti, nebo proto, že útočné možnosti byly vyčerpány a nový útok bez určitých dalších příprav není možný, anebo proto, že jedné z bojujících stran byly jadernými údery způsobeny takové ztráty, že až do té doby než účinky těchto úderů odstraní, není schopna v útočné činnosti pokračovat. K obraně však může dojít také tehdy, když je třeba odrazit nepřátelský úder a není to možné udělat útočnou formou (střetným bojem, střetným sražením), když pokračování útoku na daném směru by bylo neúčelné, když je třeba zabezpečit dosažený úspěch nebo útok na jiném směru apod.

Nechť jsou však příčiny a důvody k obraně jakékoli, jedno je jisté — byla-li hluboce členěná, důkladně ženíjně vybudovaná, různými obrannými zařízeními vybavená obrana 2. světové války prolamována tehdejšími bojovými prostředky, byla by taková obrana tím spíše likvidována dnes, kdy jaderné zbraně mají nerosvratelně mohutnější činnost.

Z uvedeného je možno učinit tyto závěry:

První závěr

K obraně bude docházet především v průběhu útočné činnosti, tedy v dotyku s nepřítelem a pod jeho palbami. Pochopit celou složitost tohoto závěru není jistě jednoduché a naučit velitele, štáby a vojska takové činnosti je ještě obtížnější. Právě proto rozkaz MNO na letošní výcvikový rok nařizuje věnovat tomuto problému mimořádnou pozornost. Nelze totiž zapomínat, že soudobý útok je velmi dynamický, vede se v širokých pásmech, na jednotlivých, často od sebe značně vzdálených směrech, přičemž na každém směru tempo a ráz bojové činnosti mohou být značně odlišné. Bude-li nutné v takové situaci přejít do obrany, nebude možné ani na taktickém a tím méně na operačním stupni počítat s tím, že by přechod do obrany byl současný. Velitel útvaru nebo svazku sice může vydat rozkaz k zastavení postupu a k okamžitému přechodu pluku (divize) do obrany, což však nikterak neznamena, že jednotlivé prapory, oddíly a roty mechanicky zastaví svůj postup, aniž by přitom nepřihlížely ke své konkrétní situaci, k terénu a sestavě. V době, kdy bude nutné přejít do obrany, mohou totiž některé jednotky ještě útočit, jiné již budou nuceny se bránit, některé budou donuceny odstraňovat následky nepřátelského jaderného úderu, jiné opět budou ještě na postupu k frontě, některé mohou ještě ve vlastním týlu likvidovat nepřátelský výsadek nebo jednotky nepřítele, jež byly obklíčeny v předešlém boji, atd. Přitom, vzhledem k terénu, může pro některé jednotky být účelné, aby se napřed útokem zmocnily výhodné čáry pro obranu, zatím co jiné jednotky budou nevhodným terénem donuceny zastavit postup a pod ochranou zajišťovacích jednotek odejít na jinou vhodnější čáru, kde je více možností pro obranu i OPZHN. Je pochopitelné, že čím vyšší organizační celek bude přecházet do obrany, tím delší doba bude k tomu zapotřebí. Divize jako celek se zastaví a přejde do obrany, ale mnoho jejích jednotek se bude ještě určitou dobu pohybovat, protože to, co jim vyhovovalo pro útok, již zřejmě nebude vždy a ve všem vyhovovat pro obranu.

Druhý závěr

Dynamičnost situací, boj na směrech a s tím spojený postupný přechod do obrany se projeví i na **uspořádání obrany**. Souvislá obranná pásma a postavení v délce mnoha desítek kilometrů a hustá síť všech možných zákopů, zátarasů a různých obranných zařízení již nemohou mít v soudobých podmínkách místo. Účinky jaderných útvarů, náhlé přechody z útoku do obrany a snaha co nejdříve opět přejít do útoku nebudou k takovému budování a uspořádání skýtat ani čas, ani možnosti, ani důvody.

Je ovšem třeba zdůraznit, že tento závěr má především význam operační; na taktickém stupni bude i nadále nutné určitá zařízení zřizovat, a to nejen z důvodů ochrany vojsk proti palbám, ale především z důvodů OPZHN. První závěr jistě ukázal, že rozkaz k přechodu do obrany neznamena mechanické zastavení postupu celé útočné sestavy. Proto např. jednotky, jež budou za útoku rozvinuty v prvním sledu v dotyku s nepřítelem, využijí nejbližších úkrytů a skrytů, zorganizují své palby a začnou se zakopávat. Jednotky, jež budou v otevřeném terénu v předbojové sestavě, buď přejdou do sestavy rozvinuté a začnou se rovněž zakopávat, nebo alespoň vyhledají taková místa v terénu, která jim umožní se ukrýt (úvozy, strže, lomy, osady, lesy apod.).

Jednotky v pochodových prouděch určitě nezůstanou na osách, ale opustí je

a podle charakteru terénu se rozmístí. Protože každé zastavení pohybu zvyšuje nebezpečí nepřátelských jaderných úderů bude každá jednotka vyvíjet maximální úsilí k ukrytí živé síly a bojové techniky před jejich účinky. Rovněž v těch případech kdy určité jednotky dosáhnou stanoveného cíle a nebudou mít rozkaz postupovat dál nezůstanou nečinně stát.

Dosažený úspěch je třeba zajistit nejen průzkumem, palbami a vhodnou volbou sestavy, ale i různými dalšími opatřeními (zátarasy, léčky, zakopání a maskování jednotek, příprava protiztečí apod.). Jinými slovy řečeno — i když nelze počítat ani se souvislými obrannými pásmy a postaveními ani s mnohakilometrovými souvislými sítěmi zákopů a zátarasů přece jen je třeba počítat s tím, že v určitých prostorech se budou budovat rotní a praporeční rajóny obrany s nutnou sítí zákopů a úkrytů, že se budou zřizovat protitankové uzly a protitanková postavení, palebná stanoviště pro jednotlivé zbraně i palebná postavení pro dělostřelecké, raketové a protiletadlové jednotky, že se budou budovat velitelská stanoviště, prostory rozmístění druhých sledů, záloh apod., že na důležitých směrech budou zřizovány různé zátarasy atd. Je ovšem samozřejmé, že **stupeň tohoto budování bude různý** a bude přímo závislý na konkrétním taktickém úkolu příslušné jednotky v rámci obranného boje, na konkrétních podmínkách přechodu do obrany na době trvání obrany.

Jednotky přecházející do obrany v přímém dotyku s nepřítelem často pod jeho palbami a tlakem budou se muset z počátku možná spokojit pouze s maximálním využitím terénu a s nejnútnejšími okopy pro jednotlivé vojáky a zbraně, jež teprve později, podle vývoje situace budou prohlubovat a spojovat v krátké zákopy.

Jiné jednotky jež budou přecházet k obraně v hloubce sestavy, mohou od samého začátku budovat ve svých rajónech zákopovou síť a různá obranná zařízení s maximálním využitím ženíjních strojů.

Při řešení těchto problémů nelze zapomínat ještě na jednu důležitou skutečnost, a tou je množství tanků v soudobých moderních armádách. Např. v našich tankových a motostřeleckých divizích je dnes více tankových nežli motostřeleckých rot. To činí obranu mnohem odolnější i za situace, kdy různá ženíjní zařízení budou velmi omezená. Pancíř soudobých tanků je velmi odolný proti tlakové vlně a osádka účinně chrání proti pronikavé radiaci; mohutná výzbroj a kolejový pás činí z tanku velmi pohyblivou pevnůstku. Za útoku budou tanky především v prvních sledech a proto především tankové rotý a prapory budou první přecházet do obrany. Pro ně žádná zákopová síť nebude nutná, pro ně bude postačovat využít terénu, vést boj z věžových postavení, z léček a bude-li to již nutné, pak zřizovat pouze jednotlivé okopy pomocí přídavných radlic a trhavin.

I malá tanková jednotka, vhodně rozmístěná v terénu a směle manévrující jednotlivými tanky od jednoho okopu a věžového postavení ke druhému, může uniknout účinkům jaderných úderů a odrazit mnohem početnější tankovou jednotku nepřítele.

Třetí závěr

Vzrůstá-li odpor nepřítele, vážne-li útok, soustřeďuje útočník na důležité odpory nepřítele svoje palby, zasazuje do boje své druhé sledy a zálohy. Je-li přes toto úsilí donucen na některém směru nebo v určitém prostoru přejít do

obranu, pak má zpravidla většinu sil a prostředků zasazenu v prvním sledu. Tím se dostává do rozporu s jedním ze základních požadavků kladených na obranu, tj. — o b r a n a, aby odolala nepřátelským úderům, musí být členěna do hloubky a dávat obránci možnost provádět na útočníka nejen soustředěné palebné údery, ale i protizteče a protiúder. Protizteče a protiúder zpravidla provádějí druhé sledy a zálohy, které se rozmísťují v hloubce sestavy a pokud možno mimo dosah taktických palebných prostředků nepřítele. Mnohá teoretická pojednání dokonce zcela oprávněně požadují, aby maximum sil a prostředků soudobé obrany bylo umístěno v hloubce sestavy, ve druhých sledech a zálohách. Jak ale uskutečnit tento požadavek, je-li například maximum jednotek divize zasazeno v prvním sledu a velitel divize má pouze jeden prapor ve vševojskové záloze?

V takových případech, jež mohou být v soudobých podmínkách velmi časté, bude zřejmě nutné vytvářet hloubku obrany postupně, s maximálním využitím manévru, především manévru palbami a palebnými prostředky. Raketové, dělostřelecké, protitankové a minometné jednotky zpravidla nikdy nepostupují v bojových sestavách prvosledových rot a praporů; podobně i ženijní zálohy a pohyblivé odřady zatarasovací. Tyto jednotky, spolu se vševojskovými zálohami, budou tedy prvními jednotkami, z nichž alespoň na nejdůležitějších směrech je možno vytvářet určitou hloubku obrany pro celé období přechodu z útočné do obranné činnosti.

Soustředěnými palebnými údery dělostřelectva, minometů a raket na nejnebezpečnější a nejvíce vysunuté nepřátelské jednotky je možné zdržet jejich postup a tak získat čas k nutnému přeskupení sil a prostředků a jejich vyvedení do hloubky sestavy.

Bojová činnost na směrech dovoluje obránci, aby uvolněné jednotky přemísťoval do hloubky jednak mezerami ve své sestavě a jednak podél boků těch jednotek, jímž se již podařilo zaujmout obrannou sestavu.

V soudobých dynamických podmínkách je ovšem možné tvořit hloubku obranné sestavy i obráceným způsobem, tj. ve směru k nepříteli, útočným způsobem. Nutnost přejít z útočné do obranné činnosti, nevystane před vojsky zpravidla okamžitě. Rota — prapor se může dostat velmi rychle pod úder nepřítele, avšak u pluku, který útočí v pásmu 6—10 km širokém, nebo u divize v pásmu 30—50 km širokém, je takový případ málo pravděpodobný. Jsou-li totiž před čela a na boky útočících vojsk s dostatečným předstihem vysílány průzkumné a zajišťovací jednotky, je-li udržován styk se sousedy a jsou-li sledovány zprávy vzdušného průzkumu musí velitel pluku a tím spíše velitel divize mít vždy určitý i když krátký čas k tomu, aby mohl vydat nutná předběžná nařízení k přechodu do obrany. V takových situacích pak je možné **tvořit hloubku obranné sestavy směrem kupředu**, tj. některé prapory okamžitě zastavit, jiné prapory usměrnit do stran a některým praporům nařídít postupovat ještě po určitou dobu vpřed. Při bojové činnosti na směrech a různém rázu bojové činnosti na každém jednotlivém směru je takový způsob proveditelný.

Nechť je však hloubka obranné sestavy tvořena směrem kupředu, nebo vyváděním jednotek dozařadu, nebo kombinací obou způsobů, vždy bude nutné počítat s jednou zvláštností, nebo přesněji řečeno — nezbytností. Je totiž málo pravděpodobné, že by se v takových situacích mohlo vždy a na všech směrech podařit vyvést celé organické jednotky. Proto takové sestavy, jako například —

dva tři pluky v prvním sledu a jeden dva pluky v druhém sledu divize, nebo dva motostřelecké prapory v prvním a tankový prapor s motostřeleckým praporem ve druhém sledu pluku apod., nebudou zřejmě v těchto podmínkách pravidlem, ale zvláštností. Naopak — pravidlem může být, že pluky prvního i druhého sledu divize budou ve své sestavě mít prapory jiných pluků, nebo že v hloubce obranné sestavy (ve druhém sledu divize) mohou být pouze jednotlivé prapory z různých pluků divize, popřípadě i z jiné divize. Konečně může dojít i k takovým situacím, že v důsledku předcházejících jaderných úderů budou některým útvarům divize způsobeny takové ztráty, že velitel divize bude nucen obranou některých prostorů (rajónů) nebo přípravou protiztečí pověřit různá kombinovaná skupení, sestavená z jednotek různých útvarů, jež unikly jaderným úderům nebo jimž se nejdříve podařilo obnovit bojeschopnost. Přechod do obrany bude vždy vyžadovat též **podstatné změny v organizaci velení**.

Při přechodu z útočné do obranné sestavy budou důležitou úlohu mít **předsunuté odřady**, které jsou v soudobých podmínkách běžným článkem útočné sestavy svazku. Předsunuté odřady, vysílané buď od divize v hodnotě zesíleného motostřeleckého nebo tankového pluku, nebo od pluků v hodnotě zesíleného praporu, postupují za útoku zpravidla před čely hlavních sil divize s úkolem rychle proniknout do hloubky nepřátelského území (nepřátelské sestavy) a zmocnit se důležitého objektu (prostoru) nebo předejít nepříteli v jejich ovládnutí apod. Bude proto velmi častým zjevem, že PO se může setkat s úderným (protiúderným) uskupením nepříteli mnohem dříve než ostatní jednotky divize a že tedy může být prvním činitelem, který může ovlivňovat tvoření příští obranné sestavy divize. Tyto případy budou mít své místo především v těch situacích, kdy úkolem PO bude ovládnout a do příchodu hlavních sil divize udržovat důležitý objekt nebo výhodnou čáru. Od celkové situace a okolností, za nichž bude divize svoji obrannou sestavu tvořit, bude pak záležet, zda PO zaujme své místo v prvním sledu divize nebo někde jinde.

Skutečnost, že PO bude v převážné většině případů vysunut před hlavní síly divize, dává veliteli divize různé možnosti:

— **PO může vytvořit vhodné předsunuté postavení**, za jehož krytem mohou hlavní síly divize přejít do obrany; tím je možné získat pro hlavní síly určitý čas k přeskupení útočné sestavy do sestavy obranné; pak může být PO vyveden do druhého sledu nebo vševojskové zálohy;

— **PO se může stát součástí prvního sledu** divize tím, že úpornou obranou důležitých prostorů nebo čar umožní části hlavních sil, aby vyšla na jeho výši, využila jeho úspěšné činnosti a společně s ním zahájila obranný boj;

— v některých případech se může nepřítel vklínit mezi úspěšně postupující PO a hlavní síly; v takových situacích může **PO dostat úkol udeřit do boku nebo týlu nepřátelského uskupení**, umožnit tím hlavním silám zvládnout obtížnou situaci a organizovat se k boji; podle vývoje situace může se PO v dalším průběhu boje stát buď součástí prvního sledu, nebo může být postupně vyveden do druhého sledu; nejsou vyloučeny ani takové případy, že tato činnost PO může hlavním silám divize umožnit, aby po krátkém obranném boji znovu postupně přešly k útoku.

Čtvrtý závěr

Rozhodující úloha palby nutí nejen útočníka, ale i obránce dodržovat zásadu: **rozptýleně žít, rozptýleně se pohybovat, nezůstávat dlouho na stejném místě, soustřeďovat se k bojové činnosti jen na rozhodujících směrech a jen na nejn nutnější dobu a jakmile je úkol splněn, okamžitě se rozptýlovat.** Dodržování této zásady je ovšem v určitém rozporu s jinou zásadou, která říká, že spolehlivost a pevnost obranného systému je do značné míry závislá na vhodném využití terénu a na úporné obraně těch míst a úseků, jež jsou pro celistvost obrany životně důležité. V minulosti se tato zásada plnila tak, že se tato místa co nejlépe ženijně vybudovala, že se v nich soustřeďovalo maximum sil a prostředků a že se nejlépe zabezpečovala palbami, zátarasy apod. Takové řešení mělo v minulých světových válkách svá opodstatnění, protože účinek a dostřel tehdejších palebných prostředků byl podstatně menší. V dnešních dynamických podmínkách k podobnému řešení nebude jednak čas, jednak by takové řešení nebylo ani účelné. Útočník totiž může pozorným vyhodnocením terénu poměrně snadno zjistit, které prostory jsou pro obránce klíčové, provést na ně zdrcující palebné údery a tím vyřadit obránci značné síly a prostředky.

Soudobá obrana musí tedy řešit velmi vážný problém — držet tyto důležité prostory hlavními silami a prostředky a stavět je tím pod úder palebných prostředků nepřítele nebo síly a prostředky rozmístit mimo tyto prostory a riskovat porážku.

Odpověď je třeba hledat v pochopení soudobého významu palby a manévrového charakteru bojové činnosti. I obránce bude mít své jaderné a raketové prostředky, jimiž může zasahovat útočníka na velké vzdálenosti a způsobovat mu značné ztráty dříve, než těchto životně důležitých prostředků dosáhne. Podaří-li se útočníkovi přesto do těchto prostorů proniknout, musí se úsilí obránce soustředit k tomu, aby širokým manévrem a úpornou obranou jednotlivých rajónů a uzlů obrany bránil útočníkovi v rozšiřování jeho úspěchu do stran a do hloubky, a tím vytvářel podmínky k dalším palebným úderům a protiztečím či protiúderům.

Z tohoto rozboru vyplývá, že:

— soudobá obrana je kombinací tří rozhodujících činitelů — **manévru palbou, manévru silami a prostředky a úporné obrany uzlových, životně důležitých míst a objektů;**

— **manévr** dává obránci možnost, aby životně důležité prostory a úseky neobsazoval předem, neprozrazoval svou sestavu, neriskoval zničení sil a prostředků v těchto prostorech, ale aby je obsazoval až v průběhu obranného sražení, po nepřátelských palebných úderech a pouze tam, kde to situace bude vyžadovat;

— **taktická činnost** — úporná obrana jednotlivých rajónů a postavení — vytváří předpoklady k operačním opatřením, tj. k dalšímu manévru palbou, k rozhodným protiztečím a protiúderům, popřípadě i k opětnému přechodu do všeobecného útoku.

Jak je vidět, palba je nejen rozhodujícím prostředkem fyzického ničení nepřítele, ale i důležitým činitelem umožňujícím úspěšné zahájení i vedení obranného boje, zaujetí obranné sestavy a opětný přechod do útočné činnosti.

Přitom **palba raketových jaderných zbraní je rozhodujícím činitelem paleb-**

ného systému. Organizace palebného systému divize zahrnuje určení prostorů palebného ničení jak před předním okrajem, tak i v hloubce obrany, stanovení pořadí použití oddílů vojenských raket, paleb dělostřelectva a tanků, úderů letectva a přípravu protitankových paleb skloubených se zátarasy všeho druhu. Kromě toho musí být připraveny palby dělostřelectva a zásahy PTZ a POZ do boků obranné sestavy a na styky jednotlivých obranných rajónů. Velikost prostoru palebného ničení závisí na palebných možnostech divize (zvláště oddílů vojenských raket), uspořádání bojové sestavy a charakteru terénu. Prostory palebného ničení se volí tak, aby dávaly možnost zničit hlavní uskupení nepřítele v součinnosti s palebnými údery velitele armády.

Celkový systém palby by v soudobých podmínkách měl zabezpečovat:

- okamžité ničení nepřátelských jaderných prostředků ihned po jejich zjištění;
- ničení úderných uskupení nepřítele, zejména tanků již za přibližování a při rozvíjení útoku;
- ničení těchto uskupení v případě jejich vklínění do obranné sestavy divize;
- ničení vzdušných výsadek nepřítele vysazených do hloubky obranné sestavy divize;
- uzavření mezer vzniklých v sestavě divize po jaderných úderech nepřítele;
- palebnou přípravou a podporou protiztečí;
- obnovení palebného systému narušeného údery nepřítele.

Celkový závěr

V soudobých podmínkách bude obrana ve většině případů vynuceným a dočasným druhem bojové činnosti, k němuž budou vojska přecházet v průběhu útočné činnosti, zpravidla v dotyku s nepřítelem a pod jeho palbami. Proto mezi šířkami pásem činnosti za útoku i za obrany nebude zpravidla podstatných rozdílů. Rovněž trvání obranného boje (sražení) bude různé. V situacích, kdy na jednom směru (v jednom prostoru) bude třeba přejít k obraně, na ostatních směrech bude útočná činnost pokračovat úspěšně, nemůže mít obrana dlouhé trvání.

Úloha a místo útvarů a svazků v obranném boji (sražení) budou závislé především na okolnostech, za nichž bude svazek (útvár) přecházet do obrany. V průběhu obranného boje (sražení) se úloha i místo mohou velmi rychle měnit.

Nehledě na to, že soudobá obrana bude kombinací úporné obrany důležitých objektů a prostorů na straně jedné a širokého manévru palbou, silami a prostředky na straně druhé, základní požadavky kladené na obranu našimi řady zůstávají v plné platnosti. Přesto však nelze počítat se souvislými obrannými pásmy, postaveními a zákopy, ale s obranou ohniskovou, kruhovou. Pojem „přední okraj obrany“ proto ztrácí svůj původní obsah a má své místo jen na nejnižších taktických stupních (rota, prapor). Sama obranná sestava bude v každém případě jiná a proto i uspořádání obrany bude velmi rozmanité. Schematismus, šablona nemohou mít místo nikde, tím méně v obraně, kdy iniciativa dočasně přechází do rukou nepřítele.